

15/8/2021

נושאונט מס' 59

דבר העורך

שלום לכם,

תערוכת הבולים התלת לאומית AAPE2021, בהשתתפות ישראל, ארצות הברית ואיחוד האמירויות הערביות התקיימה בחצי השני של חודש יוני. **מנחם לדור** מביא לנו סיכום מקצועי של התערוכה מנקודת המבט של שופט. אנו רוצים להסב את תשומת לב הקוראים לכך, שהתמטיקה הישראלית מיוצגת לא רק באגף התמטי אלא גם באגף הכבוד באמצעות אוספו של **ד"ר יהושע מגר** על תולדות עבודת האדמה.

הערה נוספת, חשובה יותר, ביחס לתערוכה היא שאתר האינטרנט שלה יישאר פתוח עד אמצע ספטמבר בכתובת www.aape2021.com. אנו מציעים לכם, הקוראים, לבקר בתערוכה, ולבחון את הערותיו החשובות של מנחם לדור ביחס לתצוגות. אספני הגליות מביניכם מוזמנים גם לראות את הסמינר המיוחד של **טים בטרשי** על תצוגות תחרותיות של גליות (תחת לשונית ה"אירועים").

בימים אלה נערך מבצע החיסון השלישי כנגד וירוס הקורונה. אנו קוראים לכולכם להתחסן, ובכלל לשמור על עצמכם ועל בריאותכם. רק לאחרונה החלו חיי הבולאות לשוב למסלולם (ובכלל זה – נערכו שני מפגשים של האגודה שלנו), וגם יום הבולאות המסורתי אמור להתקיים השנה. כולנו תקווה שנוכל להמשיך במגמה זו ושהווירוס הנורא הזה לא ישבש שוב את חיינו.

בברכה,

יורם ולורנס

סיכום תערוכת AAPE2021 מנחם לדור

התערוכה הווירטואלית AAPE2021, בהשתתפות מציגים מישראל, ארצות הברית ואיחוד האמירויות הערביות, התקיימה במחצית השנייה של חודש יוני 2021, ואני מונית להיות חבר בצוות השופטים. מאחר וזו הייתה תערוכה קטנה – 17 תצוגות לשיפוט, היה גם צוות השיפוט קטן: שמונה חברים בלבד, שניים מכל אחת משלוש המדינות המשתתפות (**אלי ובר**, נשיא התאחדות בולאי ישראל, היה השופט הישראלי השני) ובנוסף להם - **יגאל נתנאל**, מזכיר חבר השופטים, **וקולין פרייזר** האמריקאי, אשר שימש כנשיא חבר השופטים.

הלוגו של תערוכת AAPE בעיצובה של הדור בר

חבר השופטים חולק לשני צוותים: צוות אחד שפט את שבע התצוגות באגף המסורתי והצוות השני – עליו נמנית, שפט את אוספי תולדות הדואר והתמטיקה. לכל תצוגה נקבע שופט מוביל, שהיה הראשון לתת את חוות דעתו על התצוגה. אני נקבעתי כשופט המוביל לתצוגות התמטיות, בעיקר כיוון ששאר השופטים בצוות לא היו תמטיקאים אלא שופטי תולדות הדואר. בתערוכה היו שלוש תצוגות תמטיות - שתיים מארצות הברית ואחת מישראל. האמירתיים לא שלחו תצוגות תמטיות כלל.

לאחר שכל שופט עבר על כל התצוגות שהוקצו לצוות שלו ונתן את הניקוד שלו, הופץ הניקוד לכל שאר חברי הצוות. בעקבות זאת התקיימה פגישת זום בין-יבשתית של כל הצוות. פגישה זו, ואלו שתוארנה בהמשך, נוהלו במקצועיות ובטקט רב על ידי נשיא חבר השופטים פרייזר. בפגישה ראשונה זו הציג כל שופט מוביל את דעתו על התצוגות שבאחריותו ונימק את הניקוד שנתן, ובעקבות זאת התקיים דיון בין כל חברי הצוות. למעשה, הצוות הגיע לידי הסכמה על ההערכה של כל האוספים שבאחריותו בפגישה זו. פגישה דומה קיים הצוות ששפט את האוספים המסורתיים. בהמשך התקיימה פגישת זום של כלל חבר השופטים בו הציג כל שופט את התצוגות שבאחריותו, התקיים דיון כולל, וסוכמה ההערכה של כלל התצוגות.

מספר הערות על התצוגות התמטיות: את התצוגה הישראלית – זו של **יורם לוביאניקר** על '**שחמט – משחק המלחמה**' כולנו מכירים. ההערות המשמעותיות היחידות התייחסו לצורך להדגיש לשופטים ולמבקרים מהם הפריטים החשובים מבחינה תמטית ומבחינת הנדירות. אחת הדרכים המקובלות כיום לעשות זאת היא לקבוע מסגרת יותר רחבה

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

(מודגשת) לפרטים החשובים, ובצבע אדום לפרטים הנדירים (ניתן לראות זאת בתצוגה המצוינת של **תומאס יוהנסן** על תולדות הדואר של מוסקאט, ראו להלן). התצוגה קיבלה ציון של 92 נקודות ופרס מיוחד, והיא הייתה הטובה מבין שלוש התצוגות התמטיות שהשתתפו.

פריט מאוספו של פראן אדאמס: גלויה שנשלחה מועדת אנסקו"פ בעת שהותה בבניין ימק"א בירושלים, יוני 1947. זהו הפריט הדוארי היחיד הידוע כיום מהימים בהם הוועדה התארכה בירושלים. למרות נדירותו פריט כזה אינו ראוי להיכלל בתצוגה תמטית תחרותית, משום ששם השולח (הנראה בחלק העליון של הגלויה) אינו רלוונטי מבחינה דוארית.

מאמצות הברית הגיעו, כאמור, שתי תצוגות תמטיות. **פראן אדאמס** הציג תצוגה של מסגרת אחת על 'האומות המאוחדות ופלשתינה 1947-1951'. התצוגה מתארת את המהלכים השונים, שהתקיימו באו"ם ובחסותו, מאז הודיעה בריטניה בשנת 1947 על כוונתה לסיים את המנדט שהיה לה בארץ ישראל, ועד אחרי הקמתה של מדינת ישראל. למעשה, אין הנמקה מדוע הסיפור מסתיים בשנת 1951 ולא מוקדם או מאוחר יותר. תצוגה זו קיבלה, אמנם, ציון של 81 נקודות, אך יש בה בעיה אחת קרדינלית: מרבית המעטפות בה אינן כשירות לתצוגה לפי כללי ה-FIP. המציג משתמש הרבה מאד במעטפות, שהחלק הרלוונטי בהן הוא כתובת השולח, בעיקר ועדות שונות של האו"ם שפעלו באזור. כידוע, מבחינת כללי ה-FIP, כתובות הנמען והשולח אינן רלוונטיות לתצוגה (למעט מקרים מיוחדים, כגון דואר צבאי שמעניק את הפטור מביול). יש לשער, כי המציג האמריקאי בנה תצוגה שעומדת בכללים האמריקאיים של ה-Topical Philately שקצת שונים מכללי ה-FIP ומאפשרים שימוש במעטפות כאלו. הסיפור המוצג הוא מעניין, אם כי יש בו חסרון בולט – אין התייחסות ספציפית להחלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

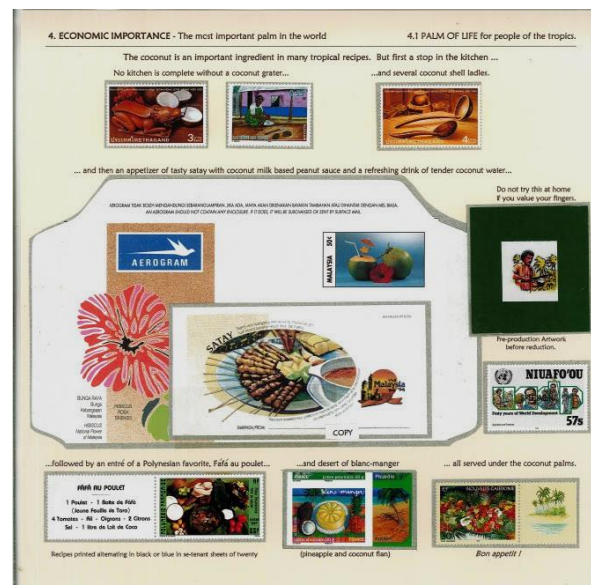

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

פיליפ סטאגר הציג תצוגה בת שמונה מסגרות על 'דקל הקוקוס – דקל של חיים ודקל של מסחר' – תצוגה שראינו אותה כבר בתערוכת ניו יורק 2016. התצוגה קיבלה 90 נקודות. בולטת היכרותו המעמיקה של המציג עם הנושא וההיבטים השונים שלו – תפוצת העץ בעולם, משמעותו הכלכלית מבחינת ייצור ומסחר וכו'. יש הרבה מה לומר על תצוגה זו, אך נסתפק בשלוש הערות: מבחינת ה-Presentation יש לומר שהדפים עמוסים וצפופים. כמעט מכל דף ניתן להוציא פריט אחד או שניים והתצוגה לא תיפגע. בנוסף, מבחינה טכנית, ישנם כמה מקרים, שבהם פריט אחד מכסה חלקית פריט שמתחתיו. כאשר הפריט המכוסה חלקית הוא הגהת מטבעת או דבר בולים הדבר אסור – זה כמו להסתיר חלק של בול.

ההערה המשמעותית ביותר מתייחסת לפיתוח ולידע התמטי: הדברים מוצגים מ'גובה רב' ולא יורדים לתתי נושאים ולפרטים. כל היבט מוצג בהרחבה ועם חזרות מיותרות. בולט גם חוסר האיזון בין פרקי התוכנית.

עמודים מהאוסף של פיליפ סטאגר. העמודים עמוסים מידי (ימין), והפריטים עולים זה על גבי זה (שמאל).

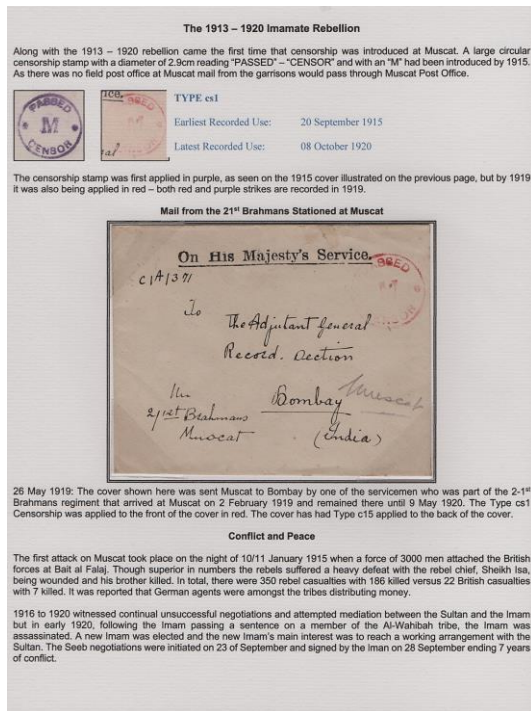
לאחר פרסום תוצאות השיפוט נערך מפגש זום של קריטיק בנוכחות כל השופטים, רבים מהמציגים, הקומיסרים של כל מדינה (שהעבירו את הערות השופטים למציגים שלא יכלו להשתתף) ובולאים נוספים. כל שופט מוביל פירט בפני המציג את פירוט הניקוד שקיבל, הסביר את נימוקי השופטים לציון שניתן, וכן פירט את החוזקות והחולשות של התצוגה. גם השופטים האחרים העירו את הערותיהם, והמציגים ששאלו שאלות קיבלו תשובות מפורטות (לעיתים לאחר מפגש הזום). קיבלתי תגובות שזה היה מפגש מועיל ומכובד מאד.

אין זו הפעם הראשונה שאני שופט גם תצוגות של תולדות הדואר, ובתערוכה זו היו שבע כאלו ובכללן שלוש מישראל: 'תולדות דואר ביירות עד 1918' של מוטי קרמנר, 'הדואר התורכי בארץ הקודש 1841-1918' של שאולה אלכסנדר ו'דואר תאונות אוויריות

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

עמוד מהתצוגה של תומאס יוהנסן.
כמות הכיתוב היא גדולה מידי

וטיסות שהופסקו' של צביקה אלוני. באופן כללי יש לומר כי חלק מהתצוגות הללו (והדבר נכון גם לגבי חלק מהתצוגות האחרות באגף זה) אינן מספרות סיפור. 'תולדות הדואר' הוא אגף בולאי העוסק בנתיבי העברת הדואר ובתעריפים. בכל התצוגות תיאור הפריטים – בדרך כלל מעטפות, הינו מדויק ומפורט: תיאור לקוני של מאין ולכן נשלח הפריט, מה תעריף הביול וכו', אבל 'משעמם' לקרוא תצוגה כזו. אין כאן סיפור מתמשך, אין מפות (אפילו פשוטות) שמתארות את האזור הנדון והישובים בהם מדובר וכדומה. נראה כי בהיבט זה צריכים אספני תולדות הדואר לזוז קצת לכיוון התמטיקה: תכנית מובנית על פי גישת התצוגה – נתיבים או תעריפים, רקע היסטורי, הסברים מקיפים יותר וכדומה.

במובן זה חובה להפנות לתצוגה הטובה ביותר של התערוכה: 'מוסקאט 1864 עד

1948: התפתחות הדואר ההודי במזרח חצי האי ערב. זהו אוסף יוצא מן הכלל עם רמת מחקר וידע יוצאי דופן שמובאים בפירוט רב ובאופן מעניין. ההערה היחידה שיש לומר על תצוגה זו, היא שמדובר יותר בספר מחקר מאשר בתצוגה, וטוב יעשה המציג אם יקצץ משמעותית בכמות המלל.

מנחם לדור הוא שופט תמטי בין-לאומי והנציג הישראלי לוועדה התמטית של האיגוד הבינלאומי (ה-FIP). כתובתו למשלוח תגובות: ladorm@gmail.com

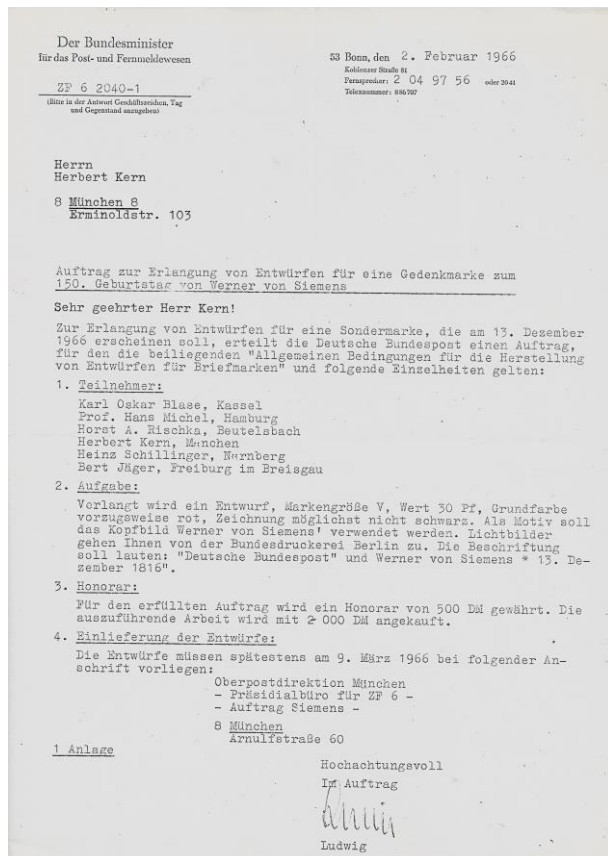
איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

איך בול נולד יצחק ברק

חוקי התצוגה התחרותית מאפשרים לנו, האספנים, להציג לא רק את הבולים הקשורים לנושא שלנו אלא גם פריטים אשר מהווים חלק מתהליך הכנת הבול, כגון הגהות וניסיונות צבע. למציגים ברמה הגבוהה הכללת פריטים כאלה היא ממש נדרשת.

אחד הפריטים המבוקשים ביותר בקרב אספנים ומציגים הוא ציור האומן המקורי אשר ממנו הוכן הבול. במרוצת השנים הצלחתי "לצוד" לא מעט ציורים מקוריים לאוסף שלי על תולדות התעופה עד לשנת 1914. יש לדעת, כי רק מעט ציורי אומן מקוריים צצים בשוק, שכן רובם שמורים בארכיוני הדואר, ומיעוטם – בארכיוני הציירים.

לאחרונה הצלחתי לקנות במכירה פומבית בגרמניה ציור מקורי. כאשר הפריט הגיע לידי התברר לשמחתי שלציור נילוה גם חומר ארכיוני רב, אשר חושף את הנעשה מאחורי הקלעים בתהליך לידתו של בול.

בשנת 1966 החליט הדואר הגרמני להנפיק בול במלאת 150 שנה להולדתו של **ורנר פון סימנס**, אותו סימנס אשר שמו מתנוסס על ציוד מטבח וכלים חשמליים כמעט בכל בית. סימנס היה אחד מממציאי הדינמו. זה מרכיב חשוב בכל כלי תחבורה (מטוסים, מכוניות, צוללות וכו'), אשר מופעל על ידי מנוע כלי הרכב, טוען את המצברים ומספק חשמל לכל הרכיבים החשמליים בכלי התחבורה.

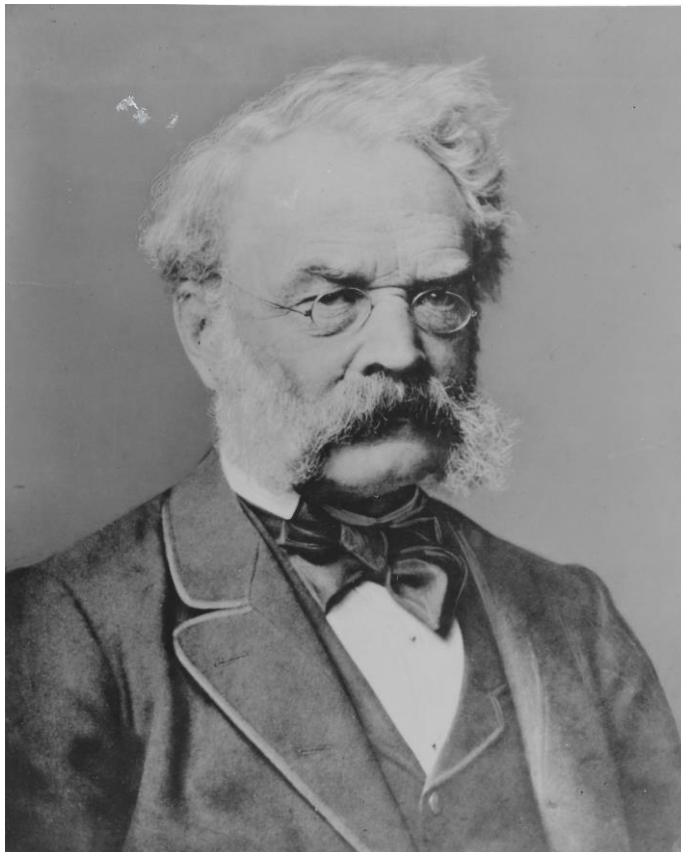
ב-2 בפברואר 1966 פנה הדואר הגרמני אל מספר ציירי בולים, אשר כבר ציירו בולים עבורו בעבר, וביקש מהם להגיש הצעות עבור הבול לזכרו של פון סימנס. בין המוזמנים היה גם **הרבט קרן (Kern)**, פרופסור לגרפיקה וצייר, אשר כבר צייר בעבר כ-30 בולים עבור הדואר. אגב, קרן הלך לעולמו בשנת 1998, והחומר אותו נראה להלן הגיע ללא ספק מהארכיון שלו.

מכתב ששלח הדואר הגרמני ובו הזמנה להגיש הצעות לבול לכבודו של ורנר פון סימנס

קרן נענה לאתגר, חיפש בארכיונים ומצא שלושה צילומי דיוקן של סימנס. הוא פנה לצלם מקצועי והזמין אצלו תשלילים של שלושת הדיוקנאות. בין המסמכים שנכללו בפריט אותו רכשתי במכירה הפומבית הייתה אפילו הקבלה שהצלם מסר עבור התשלום....

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

אחד מצילומי הדיוקן של פון סימנס, אשר נבחן על ידי קרן.
דיוקן זה שימש לבול של ברלין בשנת 1952.

אחד הדיוקנאות אשר נבחנו על ידי קרן מראה את פון סימנס כשהוא מישיר מבט למצלמה, כאשר על פניו הבעה כעושה משהו. כמה שנים קודם לכן (בשנת 1952) הנפיקה ברלין בול לזכרו של פון סימנס תוך שימוש בדיוקן זה.

בול לכבודו של פון סימנס, ברלין 1952

על בסיס הנגטיבים שקיבל קרן הכין הדפסות ניסיון של 3 גרסאות שונות, אותם כלל בהצעה אותה הגיש לדואר. אינני יודע מתי בדיוק הגיש קרן את הצעותיו לדואר, אך ב-23 במרץ 1966 הודיע לו הדואר הגרמני (במכתב הנראה כאן בצד ימין), כי הוא הזוכה בתחרות. בנוסף מציין המכתב, כי הדואר בחר בגרסה בה מצולם סימנס בפרופיל מצידו השמאלי. ייתכן כי גרסה זו נבחרה משום שהיא נבדלת בבירור מהבול שהונפק בברלין ארבע עשרה שנים קודם לכן.

Der Bundesminister
für das Post- und Fernmeldewesen

ZF 6 2040-1
(Bitte in der Antwort Geschäftszeichen, Tag
und Gegenstand anzugeben)

53 Bonn, den 23. März 1966
Koblenzer Straße 81
Fernsprecher: 2 04 97 56 oder 2041
Telefonnummer: 8 95 707

Einschreiben

Herrn
Herbert Kern
8 München 8
Erminoldstraße 103

Siemens-Gedenkmarke

Sehr geehrter Herr Kern!

Für den Fall, daß die Siemens-Gedenkmarke ausgegeben wird, ist Ihr anliegender Entwurf dafür ausgewählt. Die Marke soll im Stahlstich gedruckt werden. Ich bitte Sie, bei der Herstellung der Reinzeichnung die Schrift so zu vergrößern, daß sie in der Verkleinerung auf Markengröße besser als im Entwurf lesbar wird.

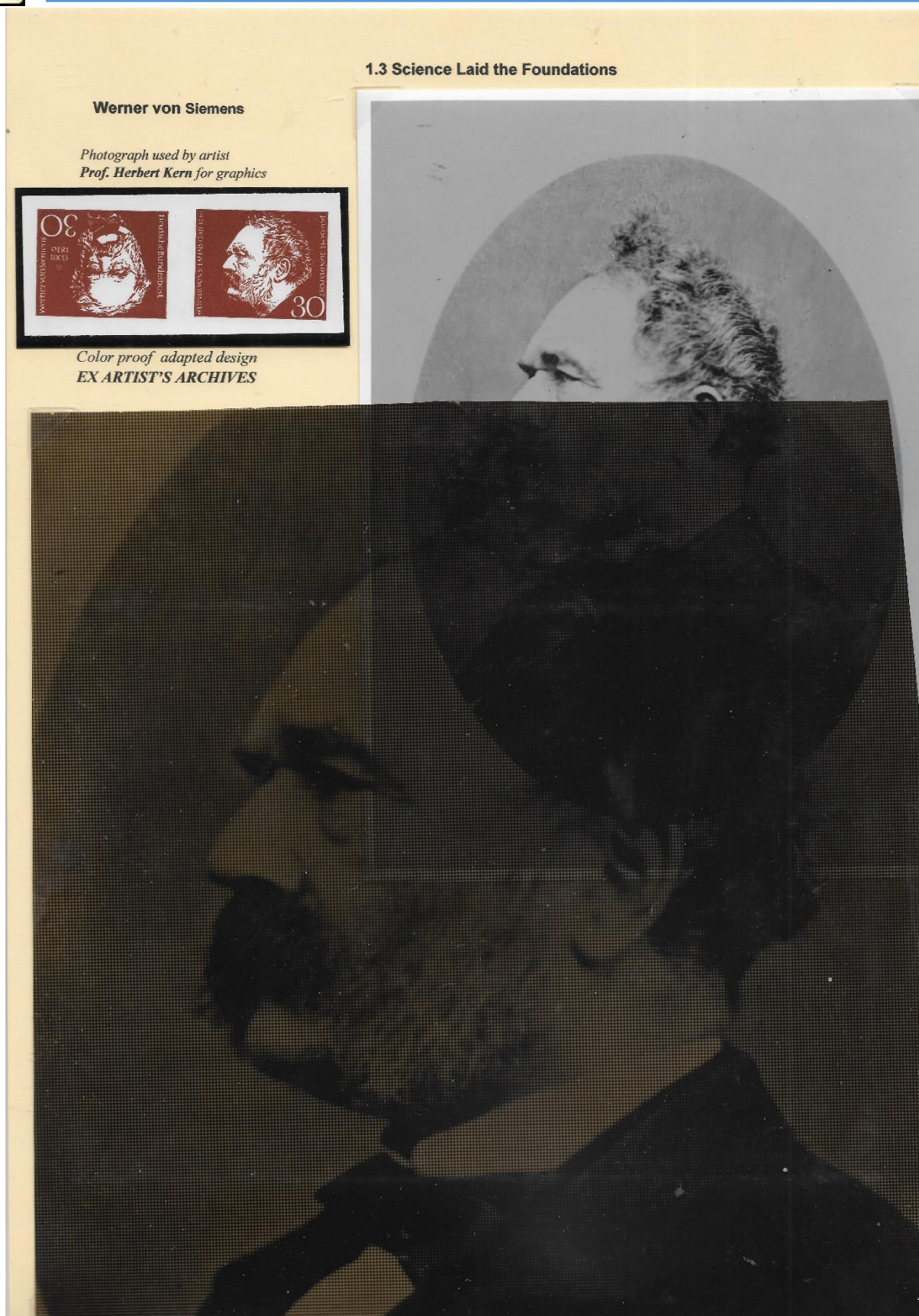
1 Anlage

Hochachtungsvoll
Im Auftrag

Moering

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

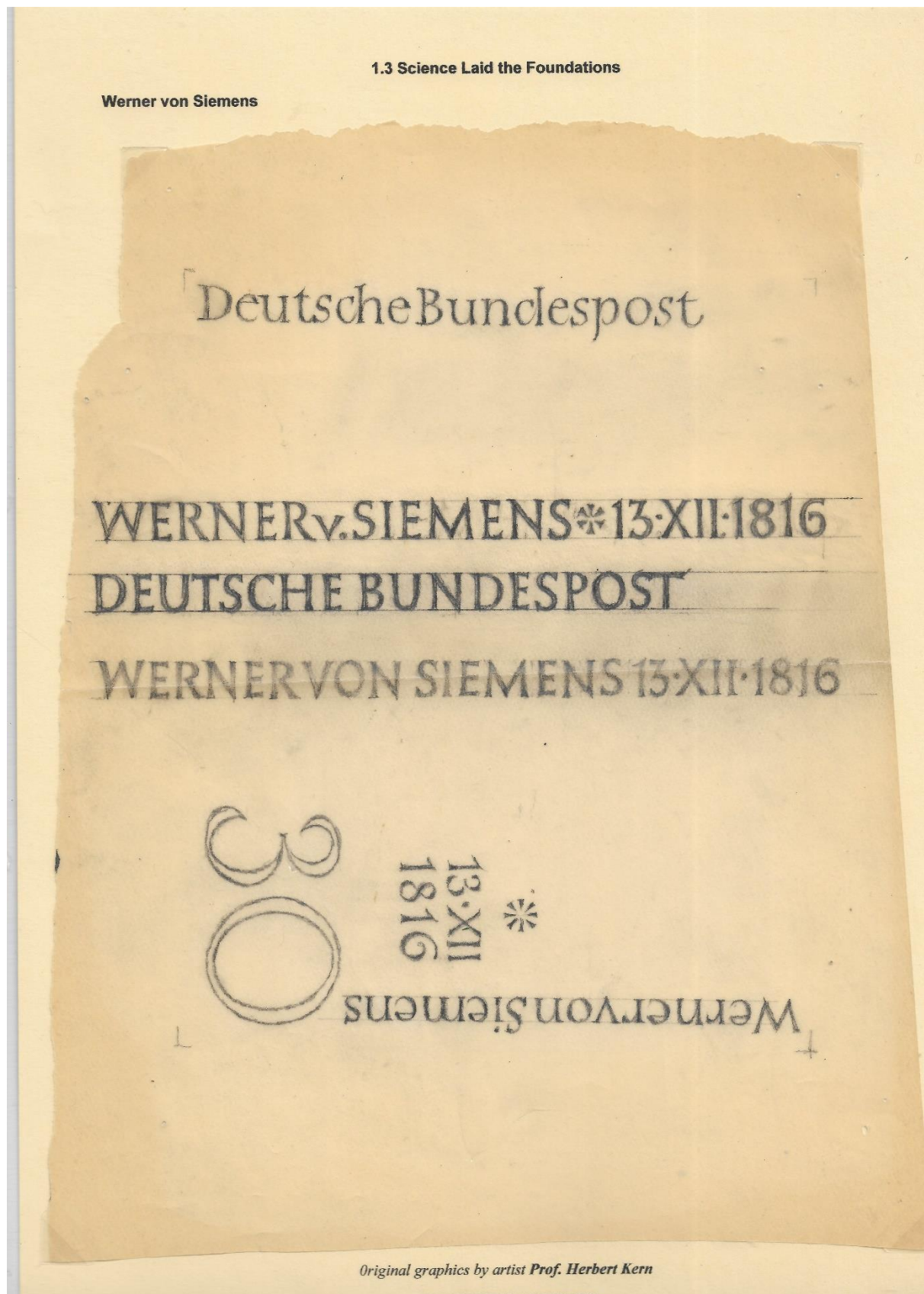

עמוד מהאוסף שלי ובו הדיוקן של פון סימנס, המראה את הראש פונה לצד שמאל. דיוקן זה הוא שנבחר לבסוף לעיצוב הבול. למעלה משמאל ניתן לראות ניסיונות הדפסה שערך קרן עם שני הדיוקנאות

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בעקבות זאת הכין קרן ציור מקורי עבור עיצוב הבול, וכן את הכיתובים הנדרשים. להלן עמוד מהאוסף שלי המראה את השלב הזה בתהליך הכנת הבול.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בשלב זה עברה העבודה אל הדואר הגרמני. אחד השלבים הראשונים בעבודת הדפוס היה הכנת photo essay אשר הוגש לאישור הצייר.

הבול הסופי

בשלב זה תמה עבודתו של מעצב הבול. הדואר המשיך במסלול המוכר של הכנת המטבעת והגלופה, ניסיונות הצבע והדפסת הבול, אשר הונפק לבסוף ב-13 בדצמבר 1966, בדיוק 150 שנה לאחר הולדתו של הממציא.

במקרה נפל בחלקי תיק שלם המתעד את תהליך לידתו של בול בשלב הראשוני ביותר – שלב בחירת העיצוב. מעבר להצעה נדירה זו אל מאחורי הקלעים של התהליך עולה השאלה – מה מכל אלה הוא חומר ראוי לתצוגה? האם ניתן

להציג את המכתב של הדואר הגרמני ובו בחירת העיצוב? ומה לגבי חומר ארכיוני על הכנת הדיוקנאות והתשלילים? אשמח לשמוע מה דעתכם בנידון.

יצחק ברק, יושב ראש איל"ת, אוסף ומציג פריטים בולאיים בנושא תולדות התעופה מראשיתה ועד לשנת 1914. התצוגה שלו זכתה פעמים מספר במדליה מוזהבת גדולה בתערוכות בין-לאומיות. לתגובות: ifib@inter.net.il